

ΤΑ ΝΕΑ

10^{ος}
ΤΟΜΟΣ
3ο Τεύχος

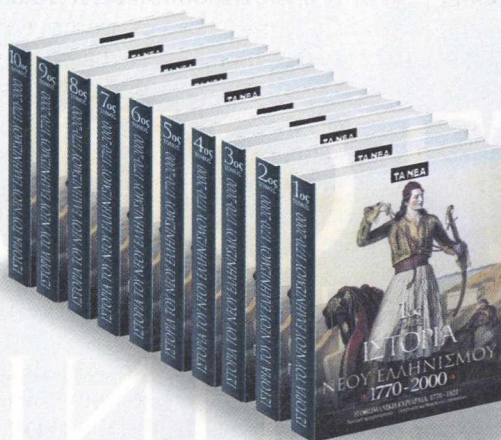
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1770-2000

Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΟΜΑΛΟΤΗΤΑΣ 1974 - 2000
Δημοκρατικές κατακτήσεις Οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική σταθερότητα

Ελληνικά
γράμματα

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
1770 – 2000

Κάθε μέρα σε τεύχη, 10 τόμοι,
εντελώς δωρεάν μαζί με **ΤΑ ΝΕΑ**

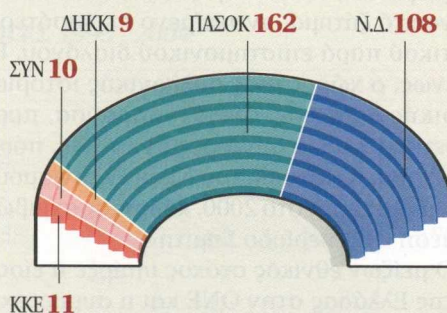
Πράγματι, ο ιδρυτής του κόμματος αρρωσταίνει βαριά το Νοέμβριο του 1995, παραιτείται από την πρωθυπουργία στις 15 Ιανουαρίου 1996 και πεθαίνει στις 17 Ιουνίου του ίδιου χρόνου. Διάδοχός του, και στην πρωθυπουργία και στην προεδρία του κόμματος, εκλέχθηκε ο Κώστας Σημίτης, εκφραστής των εκσυγχρονιστικών τάσεων του ΠΑΣΟΚ. Θέλοντας να βαπτίσει την εκλογή του στη λαϊκή ψήφο, ο νέος πρωθυπουργός κήρυξε πρόωρες εκλογές, στις 22 Σεπτεμβρίου 1996, τις οποίες κέρδισε. Άρχιζε έτσι η περίοδος Σημίτη.

Οι κυβερνήσεις Σημίτη, 1996 – 2004

Η διαδοχή του Α. Παπανδρέου από τον Κ. Σημίτη στην ηγεσία της χώρας και του κόμματος έγινε υπό ομαλές δημοκρατικές διαδικασίες, διαψεύδοντας τις εικασίες ότι το ΠΑΣΟΚ δύσκολα θα επιβίωνε μετά την αποχώρηση του χαρισματικού ιδρυτή του. Ωστόσο, η επικράτηση του Κ.Σημίτη και η οκτάχρονη πρωθυπουργία του δεν αποτέλεσε μόνον «εσωτερική υπόθεση» του ΠΑΣΟΚ. Παλιός εσωκομματικός αντίπαλος του Α. Παπανδρέου, εκφραστής της εκσυγχρονιστικής φιλοευρωπαϊκής τάσης, ήταν αρκετά «έκκεντρος» και είχε μικρή ισχύ μέσα στον κομματικό μηχανισμό. Ήταν όμως φανερό ότι ο Σημίτης μπορούσε καλύτερα από τους άλλους πιθανούς διαδόχους, να εξασφαλίσει τη μακροήμερευση του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, γιατί είχε πολύ μεγαλύτερη υποστήριξη στην «κοινωνία». Με άλλα λόγια, ο Σημίτης εκλέχθηκε, γιατί η «κοινωνία» έσπρωξε το κόμμα-ΠΑΣΟΚ σε μια τέτοια επιλογή. Αυτό δεν είναι σχήμα λόγου. Ο Σημίτης ήλθε να εκφράσει μια βαθύτερη και ευρύτερη ανάγκη της χώρας στη συγκεκριμένη συγκυρία και γι' αυτό η πολιτική εντολή που έλαβε ξεπερνούσε το ΠΑΣΟΚ και πολλές φορές ερχόταν σε αντίθεση με αυτό. Αυτή η μεταίχμιακή συνθήκη, μας επιτρέπει να υιοθετήσουμε τον όρο «περίοδος Σημίτη», με κύρια αναφορά όχι στο πρόσωπο αλλά στην ιδιόμορφη κατάσταση της επικράτησής του. Η εντολή που έλαβε είχε τη βαρύτητα εθνικού στόχου και όχι διεκπεραίωσης προβλημάτων. Γι' αυτό στηρίχτηκε από τις κυρίαρχες ομάδες, τα δυναμικά μεσαία στρώματα αλλά και από τις εργαζόμενες τάξεις, ακόμη και αν αντιδρούσαν ή διαφωνούσαν στις επιμέρους πολιτικές. Ο ίδιος ο Σημίτης συνόψισε τους εθνικούς στόχους στον όρο «εκσυγχρονισμός». Πέρα από τις συγκεκριμενοποιήσεις, η ισχύς της έννοιας βρισκόταν στο ότι εξέφραζε ένα διάχυτο εθνικό αίσθημα και μιαν αδήριτη ανάγκη. Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια είχε χάσει χρόνο, είχε μείνει πίσω από τις άλλες συγγενικές χώρες, ανέβαλε τις κρίσιμες επιλογές, έκλεινε

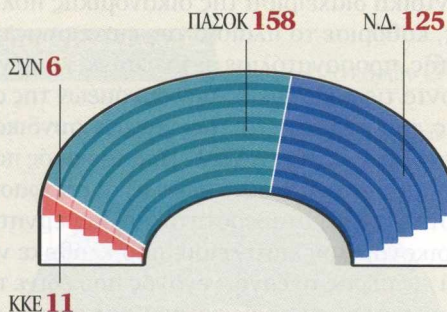
ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
22/9/1996

Σύνολο εδρών **300**

ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
9/4/2000

Σύνολο εδρών **300**

τα μάτια στις δυσκολίες. Ο καθένας μπορεί να οριοθετούσε διαφορετικά το «από πότε», κοινή ήταν όμως η αίσθηση ότι η Ελλάδα έπρεπε να τρέξει, έπρεπε να αποφασίσει, έπρεπε να αλλάξει, δεν μπορούσε να αναβάλει. Ο εθνικός στόχος ήταν σαφής: έπρεπε πάση θυσία να ανaveί στο τρένο της Ενωμένης Ευρώπης, δηλαδή να συμμετάσχει στην ΟΝΕ. Η προσπάθεια όμως απαιτούσε αλλαγές σε πολλά όμορα πεδία: στη γεωπολιτική «φιλοσοφία» και στην αντίληψή μας για το διεθνές περιβάλλον, στις υποδομές της χώρας, σε εσωτερικές διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία και τη διοίκηση. Το βάθος του εκσυγχρονισμού θα εξαρτάτο, όπως άλλωστε στην πορεία αποδείχθηκε, και από την ικανότητα ανανέωσης των κομμάτων, πρωτίστως δε του ίδιου του ΠΑΣΟΚ, που αποτελούσε το σύνδεσμο της κυβέρνησης με την κοινωνία.

Με αυτές τις αφετηρίες ξεκίνησε η «περίοδος Σημίτη», μια εποχή μεγάλων επιτυχιών, βαθύτερων υπόγειων μεταβολών και χαρακτηριστικών κοινωνικών συγκρούσεων, που ασφαλώς θα δώσουν πλούσιο υλικό για τη βαθύτερη κατανόηση της σύγχρονης Ελλάδας.

ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

του 1996 και του 2000.

Δεν θα επιχειρήσουμε εδώ την εξιστόρηση και την αποτίμηση της περιόδου. Οι γραμμές αυτές γράφονται, όταν η περίοδος αποτελεί ακόμα ανοικτό ζήτημα, αντικείμενο περισσότερο πολιτικού παρά επιστημονικού διαλόγου. Επομένως, ο χώρος μιας συλλογικής ιστοριογραφικής δουλειάς, όπως η παρούσα, προσφέρεται μόνο για σύντομες αναφορές, πόσο μάλλον που η «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού» αυτοοριοθετείται στο 2000, κόβοντας ακριβώς στη μέση την «περίοδο Σημίτη».

Ο μείζων εθνικός στόχος υπήρξε η είσοδος της Ελλάδας στην ΟΝΕ και η συμμετοχή στη ζώνη του ευρώ. Επιτεύχθηκε παρά τις αρχικές εμφανείς δυσκολίες και τη μεγάλη απόκλιση της χώρας από την ευρωπαϊκή δυναμική. Η ΟΝΕ αποτέλεσε τον «πολιορκητικό κριό» του εκσυγχρονισμού, δεδομένου ότι μετέβαλε δραστικά την προηγούμενη λαϊκιστική - εκλογοκεντρική διαχείριση της οικονομικής πολιτικής, καθόρισε το πλαίσιο της επιχειρηματικότητας, προσανατόλισε σε ένα συγκεκριμένο ορίζοντα τις προσδοκίες των δυνάμεων της αγοράς, των μεσαίων τάξεων και των συνδικάτων της ΓΣΕΕ και της ΑΔΕΔΥ. Πρωταρχικός παράγοντας επιτυχίας ήταν η πολιτική αποφασιστικότητα και η σταθερότητα του κυβερνητικού-οικονομικού επιτελείου, που κλήθηκε να φέρει εις πέρας το έργο, γεγονός που έδινε το μήνυμα για την αλλαγή νοοτροπίας που είχε επέλθει. Η οικονομική πολιτική βασίστηκε κυρίως σε μακροοικονομικά μέτρα νομισματικού

και συναλλαγματικού («σκληρή δραχμή») δημοσιονομικού χαρακτήρα (κυρίως φορολογικά), όπως επίσης σε κοινωνικές συμφωνίες για την εισοδηματική πολιτική. Σημαντικό ρόλο έπαιξε η φθηνή εργατική δύναμη, που προσέφεραν οι οικονομικοί πρόσφυγες. Καθοριστική στιγμή στην πορεία στάθηκε η υποτίμηση και το «κλείδωμα» της ισοτιμίας της δραχμής, με την ένταξή της το Μάρτιο 1998 στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών της μελλοντικής ευρωζώνης. Έγι-

νε σε μια στιγμή που το πρόγραμμα σύγκλισης φαινόταν να κινδυνεύει ενώ στο εσωτερικό είχαν οξυνθεί οι πολιτικές, κοινωνικές και συντεχνιακές αντιδράσεις στην κυβερνητική πολιτική. Μέσω της κίνησης και της αποφασιστικότητας που περιέκλειε, έγινε κατα-

Πρωταρχικός παράγοντας επιτυχίας ήταν η πολιτική αποφασιστικότητα της κυβέρνησης

νοητό ότι η πορεία και η χρονική οριοθέτηση ήταν δεδομένες. Και πράγματι, η Ελλάδα το 2002 αντικατέστησε τη δραχμή με το ευρώ.

Ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας διατηρήθηκε υψηλός. Σε αυτό συνέβαλαν καθοριστικά οι πόροι που εισέρευσαν από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία. Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι η χώρα αναβάθμισε τις δημόσιες υποδομές, μέσα από μια σειρά σημαντικών έργων, όπως το μετρό της Αθήνας, το αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος», η γέφυρα Ρίου - Αντιρρίου, η Εγνατία οδός, δρόμοι, περιφερειακά νοσοκομεία, αθλητικές εγκαταστάσεις κ.ά. Η κατασκευή και ολοκλήρωση αυτών επεκτάθηκε σε όλη την οκταετία και προς το τέλος συνδυάστηκε με τις υποχρεώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Η Αθήνα επελέγη ως πόλη τέλεσης στις 5.9.1997 εν μέσω γενικού ενθουσιασμού. Κάποιοι ήταν περισσότερο επιφυλακτικοί, θεωρώντας ότι οι Αγώνες εξέτρεπαν τεράστιους πόρους σε δευτερεύουσες προτεραιότητες και έργα. Θα χρειαστεί αρκετός καιρός από σήμερα για να γίνει ο απολογισμός του εγχειρήματος. Παρά την παρατεταμένη περίοδο ανάπτυξης, η ανεργία παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα αποτελώντας οξύ πρόβλημα κυρίως για τις γυναίκες και τους νέους. Πιο περιορισμένες ήταν αντίθετα οι διαρθρωτικές αλλαγές που έγιναν σε αυτή τη διαδρομή.

Εξίσου σημαντική ήταν η στροφή που έγινε στην εξωτερική πολιτική της χώρας με αιχμή τη σχέση με την Τουρκία και το Κυπριακό πρόβλημα. Η στροφή δεν ήταν εύκολη, σηματοδεύθηκε από στιγμές μεγάλης όξυνσης με τη γείτονα (κρίση των Ίμια, υπόθεση του Κούρ-

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ.

Από τη θέση Προέδρου στη Σύνοδο Κορυφής της Χαλκιδικής παρουσιάζει το προσχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

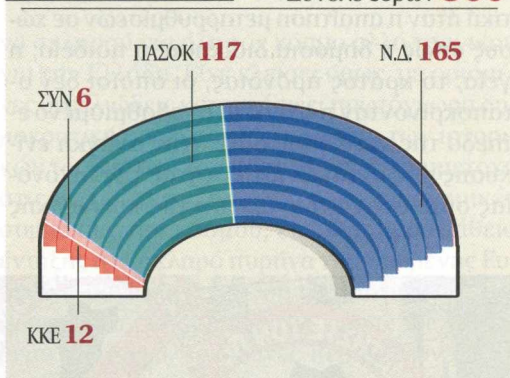
ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ 1993 - 2004

Κόμματα	7/3/2004		9/4/2000		22/9/1996		10/10/1993	
	%	Έδρες	%	Έδρες	%	Έδρες	%	Έδρες
Ν.Δ.	45,4	165	42,7	125	38,1	108	39,3	111
ΠΟΛ.ΑΝ.	-	-	-	-	2,9	-	4,9	10
ΠΑΣΟΚ	40,6	117	43,8	158	41,5	162	46,9	170
ΔΗΚΚΙ	1,8	-	2,7	-	4,4	9	-	-
ΣΥΝ	3,3	6	3,2	6	5,1	10	2,9	-
ΚΚΕ	5,9	12	5,5	11	5,6	11	4,5	9
Διάφοροι	3,0	-	2,1	-	2,4	-	1,5	-
Σύνολο	100,0	300	100,0	300	100,0	300	100,0	300

δου ηγέτη Οτσαλάν) και από εσωτερικές αντιδράσεις εθνικιστικού χαρακτήρα. Τα επιτεύγματα όμως ήταν σημαντικά. Στην πραγματικότητα, άλλαξε η «φιλοσοφία» για τον τρόπο με τον οποίο η Ελλάδα έπρεπε να κινείται στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον, προκειμένου να αναβαθμίσει τη θέση της και να λύσει τα ανοικτά εθνικά θέματα. Η Ελλάδα έπαψε να είναι ο προβληματικός εταίρος (ή χειρότερα το «μαύρο πρόβατο») της Ευρώπης, ο οποίος επικαλείται τις ιδιαιτερότητές του ή παραπονείται συνεχώς για τις «αδικίες» που υφίσταται από τους ισχυρούς, τροφοδοτώντας διαρκώς την εσωστρέφεια, την αμυντική ψυχολογική περιχαράκωση, την απόσπαση των εθνικών μας ζητημάτων από το ευρωπαϊκό / διεθνές γίγνεσθαι και την εκ των υστέρων «επαιτεία» της αλληλεγγύης των ισχυρών. Η Ελλάδα ακολούθησε την αντίθετη εθνική στρατηγική. Συμμετείχε ενεργά και εποικοδομητικά στις ευρωπαϊκές διαδικασίες ενοποίησης, με άποψη και ενδιαφέρον για τη γενική πορεία. Ενέταξε τα ιδιαίτερα προβλήματά της μέσα στη γενική πορεία της Ενωμένης Ευρώπης, των νατοϊκών σχεδιασμών κ.λπ., έτσι ώστε να αποτελούν θέματα μιας ευρύτερης διαδικασίας επίλυσης διαφορών και όχι απλές διμερείς συγκρούσεις δυσνόητες για τους τρίτους. Προέταξε τους διεθνείς κανόνες και το διεθνές δίκαιο ως πλαίσιο επιχειρηματολογίας των εθνικών μας θέσεων χωρίς να ζητά από τους τρίτους να κρίνουν ποιος έχει δίκαιο και ποιος άδικο αλλά πώς μεταφράζεται ο γενικός κανόνας, στον οποίο όλοι έχουν συναινέσει, στη συγκεκριμένη περίπτωση. Συνάρθρωσε την πορεία ένταξης στην ΟΝΕ, τα ελληνο-τουρκικά προβλήματα και την επίλυση του Κυπριακού σε μια ενιαία εθνική στρατηγική, με διαφορετικά μεν βήματα αλλά ενιαία χά-

ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ
7/3/2004

Σύνολο εδρών **300**

ραξη. Κλειδί αυτής της στρατηγικής ήταν η συνηγορία της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή ένταξη της Τουρκίας. Η καθοριστική στροφή επήλθε στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι, στις 10.12.1999, όπου ο Κ. Σημίτης και ο υπουργός Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου εντάσσουν τη διαδικασία επίλυσης του Κυπριακού και την επίλυση κρίσιμων ελληνο-τουρκικών διαφωνιών (υφαλοκρηπίδα) στους όρους τους οποίους έπρεπε να εκπληρώσει η Άγκυρα προκειμένου να εξασφαλίσει την ημερομηνία έναρξης των διαπραγματεύσεων για την ένταξή της στην Ενωμένη Ευρώπη. Ταυτόχρονα, η Κύπρος εξασφάλισε το εισιτήριο της ένταξης στην Ε.Ε., με την υποχρέωση όλων των μερών να εργασθούν για την εξεύρεση πολιτικής λύσης πριν την ένταξη. Έτσι, η Ελλάδα έπαψε να είναι ο μικρός εταίρος, πίσω από τον οποίο κρύβονταν οι μεγάλοι που δεν ήθελαν την Τουρκία στην Ε.Ε. Έκτοτε, η βελτίωση των σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας υπήρξε εντυπωσιακή. Η δε Κύπρος εντάχθηκε στην Ε.Ε. την 1 Μαΐου 2004, αν και

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

από το 1993 έως το 2004.
Κάτω, γράφημα με τη σύνθεση του Κοινοβουλίου μετά τις εκλογές του 2004.

λίγες ημέρες πριν οι Ελληνοκύπριοι με δημοψήφισμα στις 24 Απριλίου αρνήθηκαν την πολιτική λύση που είχε προτείνει ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν με τη στήριξη των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε κάθε περίπτωση, η αναβάθμιση της θέσης και του κύρους της Ελλάδας στο ευρωπαϊκό και διεθνές σύστημα κατά την περίοδο Σημίτη υπήρξε εντυπωσιακή και αναμφισβήτητη. Η Ελλάδα από περιθωριακό προβληματικό κράτος-μέλος έγινε σοβαρός συνομιλητής, εποικοδομητικός παράγοντας της διαδικασίας ενοποίησης και ειρηνοποιός δύναμη στα ταραγμένα Βαλκάνια.

Παράλληλα με τα επιτεύγματα, εκδηλώθηκαν και τα όρια της πολιτικής του εκσυγχρονισμού, ιδίως κατά τη δεύτερη τετραετία. Μετά την επίτευξη του εθνικού στόχου της ένταξης στη ζώνη του ευρώ, η Ελλάδα χρειαζόταν μια πολιτική συνεκτικών και τολμηρών μεταρρυθμίσεων, έτσι ώστε να κινηθεί δυναμικά μέσα στο νέο περιβάλλον. Ιδιαίτερα πιεστική ήταν η απαίτηση μεταρρυθμίσεων σε χώρους όπως η δημόσια διοίκηση, η παιδεία, η υγεία, το κράτος πρόνοιας, οι οποίοι δεν ανταποκρίνονταν πλέον στο αναβαθμισμένο επίπεδο της κοινωνίας ούτε στην ανάγκη ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας ούτε στην ενδυνάμωση της κοινωνικής

συνοχής. Επιπλέον, η αναποτελεσματικότητά τους μαζί με ενδημικά φαινόμενα διαφθοράς, ανέβαζαν το κόστος αναπαραγωγής των μεσαίων κυρίως στρώματων, που κατέφευγαν μαζικότερα στον ιδιωτικό τομέα. Από την άλλη, η οικονομία φάνηκε να μην διαχέει επαρκώς τους καρπούς που έδινε ένας παρατεταμένα υψηλός ρυθμός ανάπτυξης ούτε δημιουργούσε θέσεις εργασίας σε αριθμό ικανό να

καλύπτουν την αυξημένη προσφορά εργασίας. Δεν έχουμε ακόμη αξιόπιστα στοιχεία και μελέτες για την εξέλιξη των εισοδημάτων και των ανισοτήτων της περιόδου. Γεγονός όμως είναι ότι μετά το 2001 άρχισε να εκδηλώνεται μια αυξανόμενη κοινωνική δυσφορία για την οικονομική κατά-

Ο τραγικός για την Ελλάδα 20ός αιώνας έκλεισε με ορισμένες θεμελιώδεις κατακτήσεις

σταση και όχι μόνο στα αδύναμα στρώματα. Προφανώς συνέβαλε σε αυτό και το γεγονός ότι τα μεσαία στρώματα έχασαν πηγές πρόσθετων εισοδημάτων, που κέρδιζαν ως τότε είτε από τα υψηλά επιτόκια είτε από τη χρηματιστηριακή έκρηξη που είχε σημειωθεί τη διετία 1998-2000. Σε κάθε περίπτωση οι πραγματικοί και οι ψυχολογικοί παράγοντες α-

ΑΝΤΙΠΟΛΕΜΙΚΟ ΣΥΛΛΑΗΤΗΡΙΟ

στην Αθήνα κατά της επέμβασης στο Ιράκ. Η ευρεία κινητοποίηση πολιτών συνδυάστηκε με την παγκόσμια κινητοποίηση και εκτιμήθηκε ως στοιχείο ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

**ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ
ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ Ε.Ε.**

Με την υπογραφή της συνθήκης ένταξης των νέων χωρών-μελών ολοκληρώθηκε μια μακρά πορεία επιτυχημένων χειρισμών στην ελληνική εξωτερική πολιτική. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

θροίστηκαν σε ένα κοινωνικό κλίμα δυσφορίας. Εξίσου σημαντική ήταν και η αλλαγή του ιδεολογικού κλίματος που βαθμιαία επικράτησε στην ελληνική κοινωνία σηματοδοτώντας μια συντηρητικοποίηση των αντιλήψεων και των απόψεων.

Η κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ εισέπραξαν, όπως ήταν φυσικό, το κόστος της δυσφορίας. Το ίδιο το κόμμα δεν είχε κατορθώσει να ανανεωθεί. Παρά τα ουσιαστικά επιτεύγματα των κυβερνήσεων Σημίτη, το συνολικό ΠΑΣΟΚ έμοιαζε κουρασμένο από την πολύχρονη παραμονή στην εξουσία, εγκλωβισμένο σε μια κυβερνητική ρουτίνα, που δεν ανταποκρινόταν στην ανάγκη μεταρρυθμίσεων. Όπως εξάλλου, συνέβη και με τα άλλα ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα, που την ίδια περίοδο προώθησαν πολιτικές «εθνικής προσαρμογής» στο νέο διεθνές οικονομικό περιβάλλον, είδε την επιρροή του στα λαϊκά κυρίως στρώματα να πέφτει. Οι λόγοι δεν ήταν μόνο οικονομικοί αλλά και ιδεολογικοί. Ο εκσυγχρονισμός δεν είχε καταφέρει να παραγάγει ένα δικό του πολιτικό λόγο και κινητοποιεί μύθο ικανό να κερδίσει το λαϊκό φαντασιακό μιας κοινωνίας, που αισθανόταν ανασφαλής στη νέα εποχή. Μετά από μια πολύχρονη παραμονή στην εξουσία, το ΠΑΣΟΚ έχασε τις εκλογές στις 7 Μαρτίου 2004 και στην κυβέρνηση ήλθε η Ν.Δ. με αρχηγό τον Κώστα Καραμανλή. Η εναλλαγή έγινε με την ίδια φυσικότητα που θα γινόταν σε μια «κανονική» ευρωπαϊκή χώρα.

Έτσι, ας συνοψίσουμε το πρωταρχικό συμπέρασμα της ιστορικής αναδρομής του τελευταίου τετάρτου του 20ού αιώνα. Ενός αιώ-

να σκληρού για όλο τον κόσμο αλλά τραγικού για την Ελλάδα. Είχε κλείσει όμως, με ορισμένες θεμελιώδεις κατακτήσεις: πρωτόγνωρη δημοκρατική ομαλότητα, επούλωση των ιστορικών τραυμάτων του παρελθόντος, συμμετοχή στις ισχυρότερες πολιτικές και οικονομικές συμμαχίες του κόσμου, επιτυχή προσπάθεια ένταξης στο σκληρό πυρήνα της Ενωμένης Ευρώπης, ραγδαία βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των υποδομών της χώρας. Σε ένα ήρεμο και ασφαλές διεθνές περιβάλλον οι κατακτήσεις αυτές θα ήταν επαρκή εφόδια για μια ομαλή πορεία της χώρας στο ορατό μέλλον. Αλλά στις αρχές του νέου αιώνα, ο κόσμος είχε γίνει ιδιαίτερα ανασφαλής και επικίνδυνος. Για να πορευθεί με αυτοπεποίθηση σε έναν τέτοιο κόσμο η Ελλάδα, χρειάζεται να αντιμετωπίσει τις αρνητικές όψεις της πρόσφατης εμπειρίας της. Την αδυναμία της να κατανοήσει και να προσαρμοστεί εγκαίρως στις μεταβολές του περιβάλλοντος. Την σπασμωδική εξωτερική πολιτική, που κατά καιρούς χαρακτηρίζει τη σχέση της με τον έξω κόσμο. Την διασφάλιση μιας ανοιχτής δημοκρατικής κουλτούρας, που να αντιστρατεύεται την εθνική-λαϊκιστική αναδίπλωση, στην οποία ωθεί η γενικευμένη ανασφάλεια έναντι ενός κόσμου που αλλάζει ταχύτατα. Την αναδιάρθρωση του οικονομικού - παραγωγικού μοντέλου της χώρας, ώστε να γίνει πιο ανταγωνιστικό, να δημιουργεί περισσότερη απασχόληση και να εξασφαλίζει περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ν. Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922 - 1974*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1986.

Σ. Βαλντέν, *Ελλάδα και Γιουγκοσλαβία: η γέννηση και η εξέλιξη μιας κρίσης*, Αθήνα, 1991.

Γ. Βούλγαρης, *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974 - 1990*, Αθήνα, Θεμέλιο, 2001.

Γ. Βούλγαρης, *Η πρόκληση της ηγεμονίας*, Αθήνα, Πόλις, 2003.

R. Clogg (ed.), *Greece 1981-89. The Populist Decade*, London, Macmillan, 1993.

Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, *Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο 1945 - 1967*, Αθήνα, 1994.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΣΤ', Εκδοτική Αθηνών, 2000 (σ. 293 κ.ε.).

ΚΚΕ, *Έκθεση, Τροποποιήσεις, Αποφάσεις του 10ου Συνεδρίου*, Αθήνα, Μάνης 1978.

ΚΚΕ Εσωτερικού, *Για ένα ελληνικό δρόμο προς τη δημοκρατική αναγέννηση και το σοσιαλισμό*, 1ο (9ο) Συνέδριο, Ιούνης 1976.

Κων. Καραμανλής, *Αρχείο γεγονότα και κείμενα*, εκδ. Ίδρυμα Κ. Καραμανλή και Εκδοτική Αθηνών, τόμοι 12 (για τη μεταπολιτευτική περίοδο τόμοι 8 - 12), Αθήνα, 1996. (Επιμ. Κ. Σβολόπουλου).

J. J. Linz, A. Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, London, Johns Hopkins, 1996.

Χρ. Λυριντζής, Η. Νικολακόπουλος (επιμ.), *Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1990.

Χρ. Λυριντζής, Η. Νικολακόπουλος, Δ. Σωτηρόπουλος (επιμ.), *Κοινωνία και Πολιτική. Όψεις της Γ' ελληνικής δημοκρατίας 1974 - 1994*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1996.

Α. Πανταζόπουλος, *«Για τον λαό και το έθνος». Η στιγμή Ανδρέα Παπανδρέου 1965 - 1989*, Αθήνα, Πόλις, 2001.

Π. Παπασαραντόπουλος (επιμ.), *ΠΑΣΟΚ και εξουσία*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1980.

Σπ. Παπασπηλιόπουλος (επιμ.), *ΠΑΣΟΚ. Κατάκτηση και άσκηση της εξουσίας*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 1996.

T.S. Pappas, *Making of Party Democracy in Greece*, London, Macmillan, 1999.

ΠΑΣΟΚ, *Διακήρυξη 3ης Σεπτεμβρίου 1974*.

Στ. Πεσμαζόγλου, *Ευρώπη - Τουρκία. Ιδεολογία και ρητορεία*, τόμ. 1 και 2, Αθήνα, Θεμέλιο, 1993.

G. Sapelli, *Southern Europe since 1945*, London, Longman, 1995.

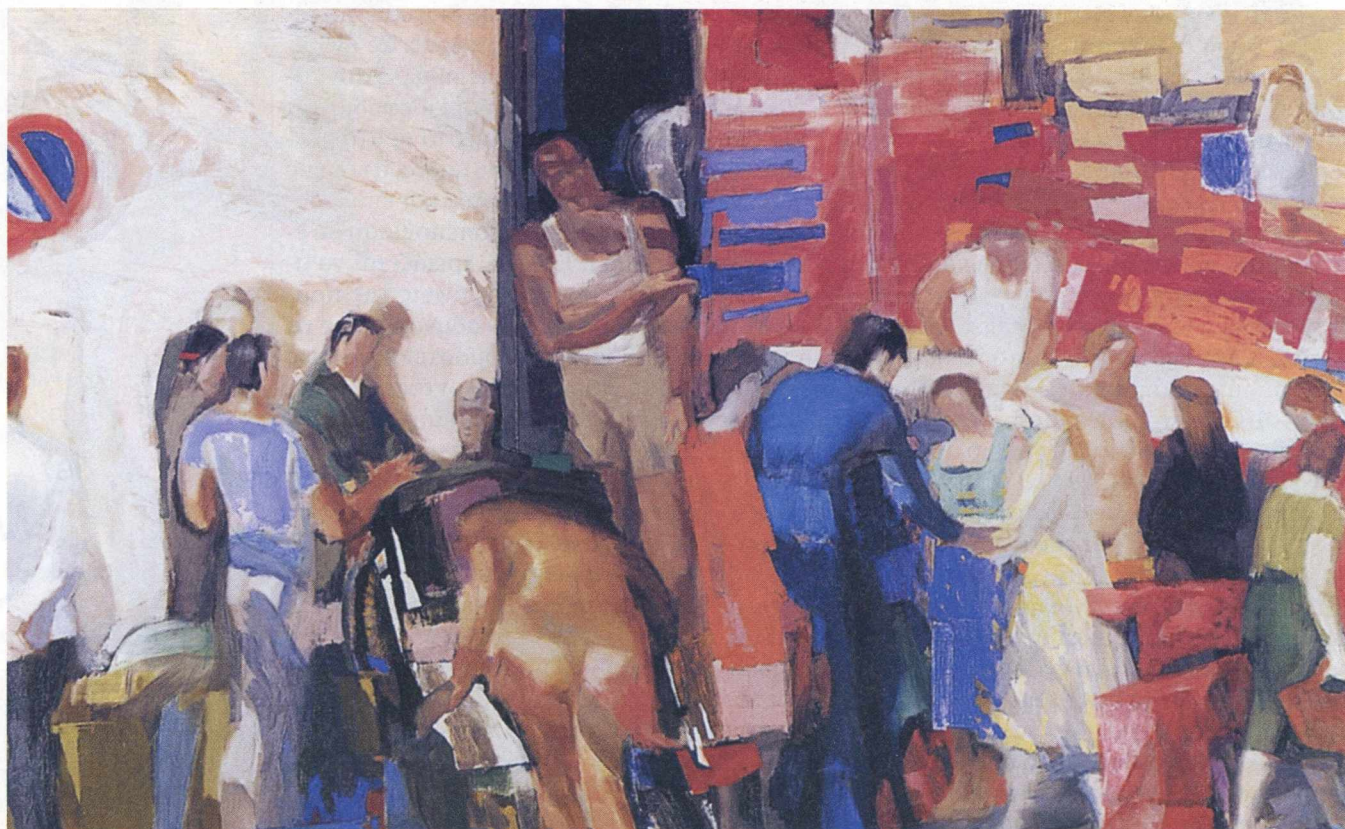
Μ. Σπουρδαλάκης, *ΠΑΣΟΚ. Δομή, εσωκομματικές κρίσεις και συγκέντρωση εξουσίας*, Αθήνα, Εξάντας, 1988.

Μ. Σπουρδαλάκης (επιμ.), *ΠΑΣΟΚ. Κόμμα - Κράτος - Κοινωνία*, Αθήνα, Πατάκης, 1998.

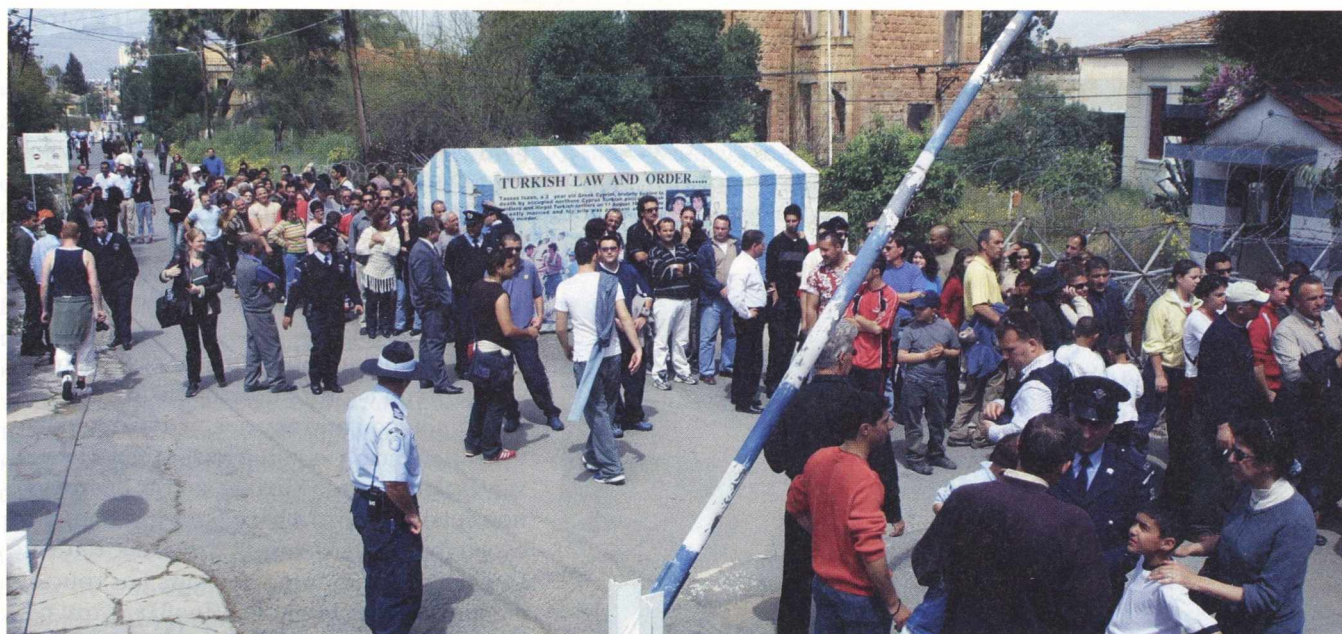
Ε. Χορμπομπάουμ, *Η εποχή των άκρων*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1995.

«ΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ».

Πίνακας του Παναγιώτη Τέτση, του 1979-1982 (λεπτομέρεια). Από το λεύκωμα *Εθνική Πινακοθήκη 100 χρόνια, Τέσσερις Αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής*, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα, 2001, σ. 616.

.II.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ 1974 - 2004

ΟΙ ΑΤΕΛΕΣΦΟΡΕΣ ΜΕΣΟΛΑΒΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ

Μετά τις δραματικές εξελίξεις του 1974, το Κυπριακό παρουσίασε μια μακρά περίοδο στασιμότητας. Η τουρκική εισβολή είχε ως συνέπεια την πλήρη ανατροπή των πολιτικών, δημογραφικών και οικονομικών δεδομένων στο νησί. Ως τότε οι Ελληνοκύπριοι είχαν τον πλήρη έλεγχο του κράτους, έχοντας περιορίσει τους Τουρκοκύπριους στους λεγόμενους θύλακες, που απάρτιζαν πολύ μικρό ποσοστό του κυπριακού εδάφους. Με την de facto διαίρεση του νησιού σε ελληνική και τουρκική ζώνη, η δεύτερη κάλυπτε το 36% του εδάφους του νησιού ενώ οι Τουρκοκύπριοι αποτελούσαν το 18% του πληθυσμού. Από άποψη πλουτοπαραγωγικών πηγών, η δυσαναλογία ήταν ακόμα μεγαλύτερη.

Ένα ακόμα νέο στοιχείο αφορούσε τις σχέσεις Αθήνας - Λευκωσίας. Επρόκειτο για την οριστική εγκατάλειψη της θεωρίας του «εθνικού κέντρου» από τη μεριά των ελληνικών κυβερνήσεων. Αν και δεν έλειψαν οι διαφορετικές προσεγγίσεις και κάποτε οι δημόσιες διαφωνίες, η Λευκωσία απέκτησε αναμφισβήτητο το τεκμήριο της πρωτοβουλίας αλλά και τελική ευθύνη στο χειρισμό του Κυπριακού με την αποδοχή της Αθήνας.

Μετά την εισβολή

Η νέα κατάσταση στο νησί δημιουργούσε για την ελληνική και την ελληνοκυπριακή πλευρά νέα διλήμματα: Ήταν σκόπιμη η έναρξη διακοινοτικών διαπραγματεύσεων, ώστε να επιδιωχθεί η βελτίωση της κατάστασης μέσω πολιτικού συμβιβασμού ή, αντίθετα, έπρεπε να τηρηθεί άκαμπτη στάση, με την ελπίδα ότι η μη αναγνώριση των «τετελεσμένων» από τη διεθνή κοινότητα θα οδηγούσε μακροπρόθεσμα στην απομάκρυνση των τουρκικών δυνάμεων;

Ήδη από το τέλος του 1974 διαφαινόταν κάποια απόκλιση μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας, αλλά και μεταξύ Μακαρίου και Γλαύκου Κληρίδη, διαπραγματευτή της ελληνοκυπριακής πλευράς στις διακοινοτικές συνομιλίες, τόσο ως προς την τακτική όσο και ως προς το στόχο. Η κυβέρνηση Καραμανλή πρότεινε την επιδίωξη διακοινοτικών διαπραγματεύσεων υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών. Εν όψει της πραγματικής κατάστασης που είχε διαμορφωθεί και η οποία δεν μπορούσε να ανατραπεί με στρατιωτικά μέσα, η Αθήνα αλλά και ο Κληρίδης έτειναν να αποδεχθούν τη σύσταση διζωνικής ομοσπονδίας. Η ελληνική πλευρά θα επιδίωκε τη μείωση του κατεχόμενου από τους Τούρκους εδάφους έως και στο 25%, ώστε να ε-

ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ.

Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι περνούν το οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας στη Λευκωσία, στις 23 Απριλίου 2003. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

ΤΩΝ
ΣΩΤΗΡΗ ΡΙΖΑ
- **ΙΩΑΝΝΗ**
ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ

πιστρέψουν όσο το δυνατόν περισσότεροι πρόσφυγες. Ο στόχος αυτός πρόβαλλε ως περισσότερο εφικτός, καθώς η τουρκική πλευρά απέκλειε την επιστροφή στην προηγούμενη κατάσταση πραγμάτων ενώ και το διεθνές ενδιαφέρον για το Κυπριακό αναμενόταν να μειωθεί με την πάροδο του χρόνου. Επιπλέον, τους πρώτους μήνες μετά την τουρκική επέμβαση, η Αθήνα και τμήμα της ελληνοκυπριακής ηγεσίας ανησυχούσαν για το ενδεχόμενο μαζικής εξόδου των Ελληνοκυπρίων, η οποία θα μετέβαλλε δραστικά την ισορροπία των δύο εθνικών στοιχείων του νησιού. Ο Μακάριος, ωστόσο, δεν ήταν έτοιμος να αποδεχθεί τη διζωνική ομοσπονδία και αμφέβαλλε αν θα έπρεπε να επιδιωχθεί πολιτική λύση του Κυπριακού.

Μετά την πάροδο δύο ετών, ο Μακάριος, κατανοώντας προφανώς ότι η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί δεν επιδεχόταν μεταβολή, συναντήθηκε με τον ηγέτη των Τουρκοκυπρίων Rauf Denktaş και συνυπέγραψε πλαίσιο επίλυσης του Κυπριακού. Με τη συμφωνία του Φεβρουαρίου του 1977, έγινε αποδεκτό ότι οι διαπραγματεύσεις θα αποσκοπούσαν στην εγκαθίδρυση ομοσπονδιακού και διζωνικού κρατους. Στο ζήτημα των λεγομένων «τριών ελευθεριών», δηλαδή της κυκλοφορίας, της εγκατάστασης και της παρουσίας, αναγνωρι-

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ
μετά το πραξικόπημα, στις 15 Ιουλίου 1974, διέφυγε από την Κύπρο και επέστρεψε μερικούς μήνες αργότερα, το Δεκέμβριο. Στη φωτογραφία εικονίζεται ο Μακάριος στο ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία, στην Αθήνα, το Νοέμβριο του 1974, λίγες ημέρες πριν την επιστροφή του στην Κύπρο. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

ζόταν, με μια πολύ προσεκτική διατύπωση, ότι θα μπορούσαν να υπάρξουν ορισμένοι περιορισμοί στην ανεμπόδιστη άσκησή τους. Η κίνηση αυτή έμεινε χωρίς συνέχεια, καθώς ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος απεβίωσε τον Αύγουστο του 1977 και ο διάδοχός του στην Προεδρία Σπύρος Κυπριανού είχε έντονες επιφυλάξεις για τη συμφωνία που είχε υπογράψει ο προκατόχος του.

Το Νοέμβριο του 1978 αναλήφθηκε η σημαντικότερη ως τότε πρωτοβουλία επίλυσης του Κυπριακού από τον αμερικανικό παράγοντα. Επρόκειτο για κοινό σχέδιο των Ηνωμένων Πολιτειών, του Καναδά και της Βρετανίας, που έμεινε γνωστό ως σχέδιο Nimetz, από το όνομα του Matthew Nimetz, στελέχους του State Department, ο οποίος ανέλαβε και τους διπλωματικούς χειρισμούς. Προβλεπόταν η εγκαθίδρυση ομοσπονδιακού κράτους και η υπαγωγή της Αμμοχώστου στη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών ως πρώτο βήμα για την επιστροφή της στους Ελληνοκυπρίους με την έναρξη των διαπραγματεύσεων. Παράλληλα, υπολογίσιμο ποσοστό εδάφους επρόκειτο να επιστραφεί στους Ελληνοκυπρίους, γεγονός που θα επέτρεπε την επιστροφή μεγάλου αριθμού προσφύγων ενώ άλλες ρυθμίσεις διευκόλυναν την άσκηση των τριών ελευθεριών. Σε αντάλλαγμα, προβλεπόταν η αναγνώριση αυξημένων αρμοδιοτήτων στα ομόσπονδα κράτη που θα συγκροτούσαν τη νέα Κυπριακή Δημοκρατία, ώστε να καθισταστούν οι ανησυχίες των Τουρκοκυπρίων.

Το σχέδιο πρέπει να κατανοηθεί ως αντιπαροχή στην άρση του εμπάργκο όπλων στην Τουρκία. Το εμπάργκο είχε επιβληθεί από το Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών το 1974, όχι μόνο ως κύρωση για την τουρκική εισβολή στην Κύπρο αλλά και ως αντίδραση της φιλελεύθερης πτέρυγας των Δημοκρατικών στην πολιτική του Henry Kissinger και στην περιφρόνηση της εκτελεστικής προς τη νομοθετική εξουσία. Είχε ανακληθεί το 1978, με πρόταση της προεδρίας του Jimmy Carter.

Η ελληνοκυπριακή ηγεσία αποδείχθηκε ανέτοιμη να διαπραγματευθεί. Ο πρόεδρος Κυπριανού απέρριψε το σχέδιο με τη συναίνεση του κομμουνιστικού ΑΚΕΛ και της σοσιαλιστικής ΕΔΕΚ του Βάσου Λυσσαρίδη, παλαιού συνεργάτη του Μακαρίου, ο οποίος υποστήριζε ένθερμα τον προσανατολισμό της Κυπριακής Δημοκρατίας προς το κίνημα των Αδεσμεύτων. Ωστόσο, στις 19 Μαΐου 1979, μετά από μεσολαβητικές προσπάθειες του γενικού γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Kurt Waldheim, ο Κύπριος πρόεδρος και ο Τουρκοκύπριος ηγέτης συμφώνησαν να επαναληφθούν οι διακοινοτικές συνομιλίες με βάση τη συμφωνία Μα-

καρίου-Denktaş. Η συμφωνία αναφερόταν στην προοπτική επιστροφής των Βαροσίων της Αμμοχώστου, σε μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης και προέβλεπε την αποστρατιωτικοποίηση του νησιού μετά την επίτευξη συμφωνίας.

Οι διακοινοτικές συνομιλίες, που συνεχίστηκαν ως το 1982, κατέληξαν σε αδιέξοδο. Οι Ελληνοκύπριοι επιδίωκαν την άρση των συνεπειών της τουρκικής επέμβασης ενώ οι Τουρκοκύπριοι κάποια διευθέτηση που θα παγίωνε το χωρισμό των δύο κοινοτήτων. Επρόκειτο για παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος, όπου κάθε πλευρά αντιλαμβανόταν το κέρδος της άλλης ως ζημία για την ίδια. Τον Αύγουστο του 1983 ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών ανέλαβε νέα πρωτοβουλία, η οποία δεν βρήκε ανταπόκριση στις δύο κοινότητες. Ακολούθησε η μονομερής ανακήρυξη της ανεξαρτησίας τουρκοκυπριακού «κράτους», το Νοέμβριο του 1983.

Η «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» δεν αναγνωρίστηκε διεθνώς παρά μόνο από την Τουρκία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ανησυχώντας για τις επιπτώσεις της ενέργειας αυτής στη συνοχή της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ, συνέβαλαν στην αποτροπή της διεθνούς αναγνώρισης του ψευδοκράτους. Ωστόσο, η εξέλιξη αυτή καθιστούσε δυσχερέστερη την εξεύρεση συμβιβασμού, όταν ο Γενικός Γραμματέας επανέλαβε τις προσπάθειές του, το 1984. Επρόκειτο για ένα πλαίσιο λύσης το οποίο αποτέλεσε βάση για τις διαπραγματευτικές προσπάθειες που ακολούθησαν.

Σύμφωνα με το προσχέδιο που υπέβαλε ο γενικός γραμματέας Perez de Cuellar τον Αύγουστο του 1984, τα δύο μέρη θα επιβεβαίωναν εκ νέου τις Συμφωνίες Κορυφής του 1977 και του 1979, θα αποδέχονταν την εγκαθίδρυση διζωνικού δικαιονομικού κράτους καθώς και τα συμπεράσματα των διακοινοτικών συνομιλιών του 1981-82, σύμφωνα με τα οποία η ομοσπονδιακή δημοκρατία θα είχε διεθνή προσωπικότητα και θα απένεμε μία υπηκοότητα. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα διέθετε αρμοδιότητα στην εξωτερική πολιτική, την άμυνα, την ομοσπονδιακή δικαιοσύνη, τον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό

και ορισμένα ακόμη θέματα. Τη νομοθετική εξουσία θα ασκούσαν δύο βουλές, η Άνω Βουλή αποτελούμενη από Έλληνες και Τούρκους σε αναλογία 50-50 και η Κάτω Βουλή σε αναλογία 70-30. Επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας θα ήταν Έλληνας Πρόεδρος και Τούρκος Αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας ενώ ένα

Οι διακοινοτικές συνομιλίες, που συνεχίστηκαν ως το 1982, κατέληξαν σε αδιέξοδο

τριμελές σώμα με ένα μέλος μη Κύπριο θα αναλάμβανε τη συνδιαλλαγή, αν τα δύο μέρη διαφωνούσαν. Η εφαρμογή των τριών ελευθεριών θα παραπεμπόταν σε ομάδα εργασίας με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Το προσχέδιο de Cuellar ζητούσε τον καθορισμό χρονοδιαγράμ-

ματος για την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων πριν από το σχηματισμό μεταβατικής κυβέρνησης. Επίσης, τα Βαρόσια, άλλες έξι περιοχές του νησιού καθώς και το αεροδρόμιο της Λευκωσίας θα υπάγονταν σε μεταβατική διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών.

Παρέμεναν πάντως ουσιώδεις αποκλίσεις στις θέσεις των δύο πλευρών, όπως αυτές είχαν διαγραφεί κατά τον προηγούμενο γύρο των συνομιλιών. Στο εδαφικό, οι Ελληνοκύπριοι επιδίωκαν να περιορίσουν την τουρκική ομόσπονδη ζώνη στο 25% και να εξασφαλίσουν την επιστροφή όσο το δυνατό μεγαλύτερου αριθμού προσφύγων. Αντίθετα, οι Τουρκοκύπριοι επέμεναν στη διατήρηση μεγάλου μέρους των κατεχομένων. Ως προς το συνταγματικό σκέλος, οι Ελληνοκύπριοι ήθελαν το τεκμήριο της αρμοδιότητας να ανήκει στην κεντρική κυβέρνηση

ενώ οι Τουρκοκύπριοι επιδίωκαν την απονομή του στις ομόσπονδες διοικήσεις. Οι Ελληνοκύπριοι προτιμούσαν μία Βουλή ενώ σε άλλη περίπτωση ζητούσαν αναλογία 80-20 για την Κάτω Βουλή. Επιπλέον, οι Ελληνοκύπριοι δεν συμφωνούσαν με υπερβολικούς περιορισμούς στην άσκηση των δικαιωμάτων κυκλοφορίας, εγκατάστασης και περιουσίας. Ως προς το καθεστώς της εγγυημένης ανεξαρτησίας, οι Ελληνοκύπριοι ζη-

Ο ΣΠΥΡΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

(Λεμεσός, 1932- 2002). Υπουργός Δικαιοσύνης και Εξωτερικών από το 1960 έως το 1972, στενός συνεργάτης του Μακαρίου, ίδρυσε το 1976 το Δημοκρατικό Κόμμα και στις εκλογές του ίδιου χρόνου εξελέγη Πρόεδρος της Βουλής. Διετέλεσε Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1977, όταν πέθανε ο Μακάριος, και εξελέγη σε αυτό το αξίωμα δύο φορές (το 1978 και το 1983). Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

ΔΕΣΜΗ ΙΔΕΩΝ ΓΚΑΛΙ, 1992.

Ο Μπούτρος Μπούτρος Γκάλι, Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ (στο κέντρο), σε συνάντηση με τον Τουρκοκύπριο ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς και τον Γιώργο Βασιλείου, Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ο Γιώργος Βασιλείου γεννήθηκε το 1931 στην Αμμόχωστο και είναι γιος του Βάσου Βασιλείου, σημαντικού στελέχους του κομμουνιστικού κινήματος στην Κύπρο. Το 1988 εξελέγη Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας με την υποστήριξη του ΑΚΕΛ. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

τούσαν συλλογικές εγγυήσεις από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ενώ οι Τουρκοκύπριοι ζητούσαν την επιβεβαίωση του συστήματος του 1960. Τέλος, ως προς το διαδικαστικό μέρος των διαπραγματεύσεων, το οποίο όμως δεν ήταν στενά τεχνικό, η κυβέρνηση Κυπριανού επιθυμούσε να περιορίσει το πεδίο αναφοράς των ομάδων εργασίας σε τεχνικές λεπτομέρειες και μόνο. Με άλλα λόγια, ήθελε να αποφύγει να συμφωνήσει προκαταβολικά σε πολύ γενικό πλαίσιο πολιτικής διευθέτησης, το οποίο στη συνέχεια θα αποδεικνυόταν δυσμενέστερο σε σχέση με την αρχική της εκτίμηση και το οποίο, παρά ταύτα, δεν θα μπορούσε να εγκαταλείψει.

Η διαπραγματευτική στάση του Κυπριανού προκάλεσε την έντονη κριτική της ελληνοκυπριακής αντιπολίτευσης. Ο Δημοκρατικός Συναγερμός του Κληρίδη επέκρινε τον Πρόεδρο για υπαναχώρηση, διότι, ενώ αντικείμενο της Συμφωνίας Κορυφής αποτελούσε η διάρθρωση και αρμοδιότητα του νομοθετικού σώματος, η εκτελεστική εξουσία και οι εδαφικές προσαρμογές, ο πρόεδρος Κυπριανού επιχείρησε να θέσει όλα τα θέματα προς συζήτηση. Επίσης, επέμενε στην πλήρη αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων και των Τούρκων εποίκων.

Εν τέλει, η Λευκωσία απέρριψε το σχέδιο de Cuellar, τον Ιανουάριο του 1985. Ο Κληρίδης εξέφρασε τη διαφωνία του και πρότεινε τη σύγκληση «πανεθνικής διάσκεψης», με τη συμμετοχή των κυβερνήσεων και των κομμάτων Ελλάδας και Κύπρου, με την ελπίδα ότι θα δέ-

σμευε τον Κυπριανού σε πιο μετριοπαθή γραμμή. Οξεία κριτική δέχθηκε ο Κύπριος Πρόεδρος και από το ΑΚΕΛ, το οποίο έκλινε πλέον προς υιοθέτηση μιας πιο «ευέλικτης» πολιτικής. Ο Κυπριανού, στη φάση αυτή, διέθετε την πλήρη υποστήριξη της Αθήνας. Η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου αντιλαμβανόταν το Κυπριακό ως πρόβλημα εισβολής και κατοχής τμήματος ανεξάρτητης και κυρίαρχης χώρας και θεωρούσε ότι ο διακοινοτικός διάλογος έπρεπε να αρχίσει μόνο μετά την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από τη βόρεια Κύπρο.

Τον Αύγουστο του 1992, ο γενικός γραμματέας Boutros Boutros Ghali κατέθεσε τη λεγόμενη «δέσμη ιδεών»

Ωστόσο, πέρα από την υποστήριξη της Αθήνας, η αδιαλλαξία του Κυπριανού δεν εδραζόταν σε κάποιο ευνοϊκό διεθνή συσχετισμό δυνάμεων. Η Λευκωσία αντλούσε ικανοποίηση από το γεγονός ότι η Μόσχα υποστήριζε την

απομάκρυνση όλων των ξένων δυνάμεων από την Κύπρο, έχοντας ως κύριο στόχο τη διάλυση των βρετανικών βάσεων. Η θέση της Σοβιετικής Ένωσης για σύγκληση διεθνούς διάσκεψης για την επίλυση του Κυπριακού φαινόταν ελκυστική, αφού υποτίθεται θα εισήγε στο παιχνίδι και δυνάμεις που θα ήταν περισσότερο ευνοϊκά διακείμενες έναντι της Κύπρου από τους Αμερικανούς και τους συμμάχους των. Η διαδικασία αυτή, όμως, δεν συνεπαγόταν και ευνοϊκότερη κατάληξη επί της ουσίας. Στη διά-

σκεψη προτεινόταν η συμμετοχή της Ελλάδας, της Τουρκίας, όλων των μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας και, ενδεχομένως, κρατών από την πλευρά του Κινήματος των Αδεσμεύτων. Η Ουάσιγκτον δεν ευνοούσε τη διαδικασία αυτή, επειδή η διάσκεψη θα έδινε στη σοβιετική πολιτική τη δυνατότητα να υποδαυλίζει τις ελληνο-τουρκικές διαφορές, να θέσει τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου υπό αμφισβήτηση και να απειλήσει τη βρετανική παρουσία στην Κύπρο. Την αντίθεσή της εξέφραζε και η Άγκυρα, που δεν ήθελε να βρεθεί σε θέση ανάλογη με την απομόνωσή της στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών.

Η εκλογή του Γιώργου Βασιλείου στην Προεδρία της Δημοκρατίας με την υποστήριξη του ΑΚΕΛ, το Φεβρουάριο του 1988, εγκαινίασε μία περίοδο, κατά την οποία η ελληνοκυπριακή πλευρά φάνηκε διατεθειμένη να αναζητήσει τρόπους άρσης του αδιεξόδου και να επιδείξει μεγαλύτερη ευελιξία. Ο νέος Πρόεδρος επιδίωξε μάλιστα, πριν προσέλθει σε διάλογο με τους Τουρκοκυπρίους, κάποια απευθείας επαφή με την Τουρκία, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Η νέα αυτή προσέγγιση του Κυπριακού διευκολυνόταν αναμφίβολα και από το γεγονός ότι είχε αποκατασταθεί μια μορφή ελληνο-τουρκικού διαλόγου, μετά τη συνάντηση του Παπανδρέου με τον Τούρκο πρωθυπουργό Turgut Özal στο Νταβός της Ελβετίας, τον Ιανουάριο του 1988.

Τον Αύγουστο του 1992, οκτώ χρόνια μετά το προσχέδιο de Cuellar, ο διάδοχός του γενικός γραμματέας Boutros Boutros Ghali κατέθεσε τη λεγόμενη «δέσμη ιδεών», η οποία θα αποτελούσε το πλαίσιο αναφοράς μιας ενδεχόμενης διευθέτησης κατά την επόμενη δεκαετία. Η δέσμη ιδεών κωδικοποιούσε το ελάχιστο των θέσεων, τις οποίες οι δύο κοινότητες της Κύπρου θα μπορούσαν να αποδεχθούν ως αφετηρία για περαιτέρω διαπραγμάτευση. Περιλάμβανε επίσης αναφορά στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας, τα οποία, από το 1992, υποστήριζαν την ανάγκη για μερική αποστρατιωτικοποίηση του νησιού, ως πρώτο βήμα προς την πλήρη αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων.

Τα βασικά σημεία της δέσμης ιδεών ήταν τα ακόλουθα: αναγνώριση της διζωνικής, κοινοτικής ομοσπονδιακής δομής του κράτους με ενιαία κυριαρχία, διεθνή προσωπικότητα και υπηκοότητα· αποκλεισμός της ένωσης, διχοτόμησης, απόσχισης και ηγεμόνευσης (domination) από μία εκ των δύο κοινοτήτων· κατοχύρωση της πλήρους πολιτικής ισοτιμίας των δύο κοινοτήτων· αναγνώριση τεκμηρίου αρμοδιότητας προς όφελος των ομόσπονδων κρατιδίων· μεταβίβαση (devolution) αρμοδιο-

τήτων στα ομόσπονδα κρατίδια· κατοχύρωση του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους· παροχή διεθνών εγγυήσεων και «μέτρων διεθνούς συλλογικής ασφάλειας» προς τα δύο κρατίδια και την ομοσπονδία στο σύνολό της· διαρρύθμιση της γραμμής κατάπαυσης του πυρός, ώστε να διευκολυνθεί η επιστροφή κατά το δυνατό μεγαλύτερου αριθμού προσφύγων.

Στη δέσμη ιδεών προστέθηκε αμερικανικής εμπνεύσεως «πακέτο» μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης, το οποίο κατέθεσε ο Ghali στο τέλος του 1992. Από τα δεκατέσσερα σημεία της πρότασης, το δημόσιο ενδιαφέρον συγκέντρωσαν η επιστροφή των Βαρσίων σε ελληνοκυπριακή διοίκηση και η επαναλειτουργία του διεθνούς αεροδρομίου της Λευκωσίας. Οι συνομιλίες που ακολούθησαν ναυάγησαν εξαιτίας της αρνητικής στάσης του Denktash, αν και τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης προκαλούσαν αντιδράσεις και από τις δύο πλευρές.

Η έκθεση την οποία υπέβαλε ο Ghali προς το Συμβούλιο Ασφαλείας στις 30 Μαΐου 1994 αποτέλεσε ομολογία αποτυχίας για τις αλληπάλληλες μεσολαβητικές προσπάθειες τεσσάρων Γενικών Γραμματέων στο Κυπριακό από το 1964 και μετά. Η κλασική διαμεσολάβηση με την προσφορά «καλών υπηρεσιών» εκ μέρους του διεθνούς οργανισμού φάνηκε ότι είχε αγχίξει τα όριά της. Ο Γενικός Γραμματέας δεν δίστασε να αποδώσει το αδιέξοδο στην έλλειψη

Ο ΓΛΑΥΚΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ.

Γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1919 και ήταν γιος του παλαιού δημάρχου Λευκωσίας, Γιάννη Κληρίδη. Υπήρξε μέλος της ΕΟΚΑ και, από το 1960 έως το 1976, Πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων. Από τις 23 Ιουλίου 1974 έως την επιστροφή του Μακαρίου στην Κύπρο, στις 7 Δεκεμβρίου 1974, ανέλαβε προσωρινά τα καθήκοντα του Προέδρου της Δημοκρατίας. Το 1976 ίδρυσε το Δημοκρατικό Συναγερμό. Το 1993 εξελέγη Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας και επανεξελέγη το 1998, θέση στην οποία παρέμεινε έως το 2003. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

Ο ΡΑΟΥΦ ΝΤΕΝΚΑΣ.

Γεννήθηκε στην Πάφο το 1924 και από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 αναδείχθηκε σε σημαίνουσα προσωπικότητα της τουρκοκυπριακής κοινότητας στην Κύπρο και ηγέτης της μετά το 1973. Το 1984 αυτοανακηρύχθηκε Πρόεδρος της λεγόμενης Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου, δίχως ωστόσο να πετύχει τη διεθνή της αναγνώριση. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

πολιτικής βούλησης από την πλευρά τόσο της τουρκοκυπριακής ηγεσίας όσο και της Τουρκίας, προκειμένου να επέλθει οποιαδήποτε αλλαγή στην κατάσταση πραγμάτων που επέβαλε η εισβολή του 1974, την οποία τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας πάγια χαρακτήριζαν «απαράδεκτα».

Η στρατηγική της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Με την αποτυχία της μεσολαβητικής προσπάθειας του Ghali και τη μη επανεκλογή του Βασιλείου στην Προεδρία, το Κυπριακό φάνηκε να εισέρχεται σε νέα φάση. Το ποιοτικά νέο στοιχείο αυτής της περιόδου υπήρξε η προσπάθεια να συνδυαστεί η επίλυση του Κυπριακού με την ένταξη του νησιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ήδη από τις αρχές του 1990, η Λευκωσία είχε αντιληφθεί πλήρως ότι για την άρση του αδιεξόδου δεν επαρκούσε η διαδικασία της μεσολάβησης των Ηνωμένων Εθνών. Με τη συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων και την ενθάρρυνση της Αθήνας, τον Ιούλιο του 1990 ο πρόεδρος Βασιλείου υπέβαλε αίτηση ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στις (τότε) Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Η ελπίδα ήταν ότι ο ευρωπαϊκός παράγοντας θα μπορούσε μεσοπρόθεσμα να ωθήσει την Άγκυρα και το τουρκοκυπριακό καθεστώς σε υιοθέτηση μετριοπαθών θέσεων και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για λύση του προβλήματος.

Έπειτα από πέντε χρόνια δισταγμών από τη μεριά των Ευρωπαϊκής Επιτροπής αλλά και του Συμβουλίου, η Ελλάδα κατόρθωσε να συν-

δέσει αποτελεσματικά την αίτηση για την ένταξη της Κύπρου με τη σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας. Το Μάρτιο του 1995, σε αντάλλαγμα για την άρση των ελληνικών αντιρρήσεων για την τελωνειακή ένωση με την Τουρκία και την αποδέσμευση του 4ου χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου, το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της Ένωσης αποφάσισε την έναρξη διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Κύπρου και της Μάλτας. Ως αφετηρία ορίστηκε η πάροδος εξαμήνου από την ολοκλήρωση της διακυβερνητικής διάσκεψης για την αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, εντός του 1997. Ιδιαίτερη σημασία είχε το γεγονός ότι η Ένωση προχώρησε αμέσως στην προενταξιακή διαδικασία με μοναδικό συνομιλητή την κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η προοπτική της κυπριακής ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση προκάλεσε τη σφοδρή αντίθεση της τουρκικής πλευράς. Ο Denktash ζήτησε τη διεξαγωγή ξεχωριστών δημοψηφισμάτων στους δύο τομείς της νήσου και κατέστησε σαφές ότι θα αποδεχόταν την ένταξη μόνον υπό τον όρο της ταυτόχρονης εισδοχής της Τουρκίας. Τόσο η τουρκοκυπριακή ηγεσία όσο και Τούρκοι πολιτικοί επανειλημμένα απείλησαν ότι, αν η Ένωση και η Κύπρος προχωρούσαν στην ένταξη αγνοώντας τις τουρκικές αντιρρήσεις, τότε η Τουρκία θα προσαρτούσε το βόρειο τμήμα του νησιού.

Πέρα από τη σκλήρυνση της τουρκοκυπριακής θέσης, που προξενούσε η ενταξιακή πορεία της Κυπριακής Δημοκρατίας, το δεύτερο εξάμηνο του 1996 σηματοδεύθηκε από γεγονότα που δημιουργήσαν ατμόσφαιρα κρίσης στο νησί. Τον Αύγουστο σημειώθηκαν εν ψυχρώ δολοφονίες Ελληνοκυπρίων, οι οποίοι διαμαρτύρονταν για τη συνεχιζόμενη διαίρεση του νησιού στη λεγόμενη γραμμή αντιπαράθεσης. Ταυτόχρονα, η Λευκωσία αποκάλυψε την πρόθεσή της να εγκαταστήσει πυραύλους εδάφους αέρος S-300, ρωσικής κατασκευής, στο κυπριακό έδαφος. Η Άγκυρα αντέδρασε απειλώντας προληπτικό χτύπημα. Η Αθήνα εκδήλωσε την αλληλεγγύη της υπενθυμίζοντας το δόγμα του «ενιαίου αμυντικού χώρου», με βάση το οποίο ενδεχόμενη απειλή εις βάρος της Κύπρου θα αντιμετωπιζόταν ως στρεφόμενη εναντίον ελληνικού εδάφους. Παρά το γεγονός ότι αποδοκίμασαν τις τουρκικές απειλές, τόσο η Ουάσιγκτον όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έκρυψαν την αντίθεσή τους στην προμήθεια των S-300 και την κλιμάκωση των εξοπλισμών στο νησί. Οι Αμερικανοί απέσπασαν από τον πρόεδρο Κληρίδη την υπόσχεση ότι δεν θα προχωρούσε στην εγκατάσταση των S-300 κατά τους επόμενους δεκαέξι μήνες, οπότε αναμενόταν να ολοκληρωθεί ο προενταξιακός διά-

ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

Διακρίνονται σε πρώτο πλάνο, η τουρκική και η τουρκοκυπριακή σημαία μπροστά από ερείπια, που συνιστούν τη νεκρή ζώνη και πίσω, το φυλάκιο με την ελληνική σημαία και τη σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Φωτογραφικό αρχείο ΔΟΛ.

ΟΙ ΠΥΡΑΥΛΟΙ S300

και το «δόγμα του ενιαίου αμυντικού χώρου» Ελλάδας - Κύπρου προκάλεσαν ένταση στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις.

Φωτογραφία από το περιοδικό *Αμυντικά Θέματα*, Νοέμβριος 1977, σ. 20.

λογος με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εν τέλει, οι πύραυλοι τοποθετήθηκαν στην Κρήτη, χωρίς η ακτίνα δράσης τους να μπορεί να περιλάβει την Κύπρο.

Η ατμόσφαιρα κρίσης ώθησε την Ουάσιγκτον και το Λονδίνο να ενθαρρύνουν τη διαξαγωγή απευθείας διακοινοτικών συνομιλιών υπό την αιγίδα του νέου γενικού γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Kofi Annan. Η μεσολαβητική αυτή προσπάθειά του προετοιμάστηκε εντατικά επί πεντάμηνο. Ο ειδικός σύμβουλος του Γενικού Γραμματέα Diego Cordovez δοκίμασε μια καινούρια προσέγγιση. Επιχείρησε να δημιουργήσει θετική ατμόσφαιρα μεταξύ των δύο πλευρών δημιουργώντας ευκαιρίες για ανεπίσημες ιδιωτικές συναντήσεις του προέδρου Κληρίδη με τον Denktash, εκμεταλλευόμενος το γεγονός ότι οι δύο άνδρες συνδέονταν με μακρά γνωριμία και προσωπική σχέση. Επίσης, ο Cordovez υπέβαλε έγγραφα σε μορφή «non-papers», που κάλυπταν ολόκληρο το φάσμα του Κυπριακού. Τον Ιούνιο του 1997 κατέθεσε σχέδιο κοινής δήλωσης, που περιλάμβανε τα «πιθανά στοιχεία και περίγραμμα μιας συνολικής διευθέτησης» (σχέδιο Συντάγματος, εδαφικές διαρρυθμίσεις, ρυθμίσεις για την ασφάλεια, εκτοπισμένα πρόσωπα και δικαιώματα περιουσίας). Κατά βάση επρόκειτο για ελαφρά τροποποιημένη εκδοχή της δέσμης ιδεών Ghali.

Ο πρώτος γύρος των εκ του σύνεγγυς συνομιλιών Κληρίδη-Denktash πραγματοποιήθηκε στο Τράουτμπεκ των Ηνωμένων Πολιτειών, στις 9-12 Ιουλίου 1997. Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης επέμεινε στην αναγνώριση ισοτιμίας στις

δύο κοινότητες ως «πηγές κυριαρχίας» του κράτους, στην «αρχή της ισότητας» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ως προς τη μελλοντική τους σχέση με μια ομόσπονδη Κυπριακή Δημοκρατία ενώ για μια ακόμη φορά επιχείρησε να συνδέσει την ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου με την εισδοχή της Τουρκίας στην Ένωση. Για να υπογραμμίσει την αντίθεσή της στη μονομερή ένταξη της Κύπρου, παραμονές του δεύτερου γύρου των συνομιλιών, η Τουρκία προχώρησε σε «Συμφωνία Σύνδεσης» με την κατεχόμενη Βόρεια Κύπρο.

Ο επόμενος σταθμός ήταν το Γκλιόν της Ελβετίας, όπου τα δύο μέρη συναντήθηκαν στις 11-16 Αυγούστου 1997.

**Οι εντα-
ξιακές
διαπραγμα-
τεύσεις
της Κύπρου
ξεκίνησαν
το Μάρτιο
του 1998**

Ο Cordovez υπέβαλε αναθεωρημένο σχέδιο κοινής δήλωσης. Παρά ορισμένες επιφυλάξεις της ελληνοκυπριακής πλευράς, ο Κληρίδης δήλωσε διατεθειμένος να αποδεχθεί άνευ όρων το σχέδιο, με την προϋπόθεση ότι και η άλλη πλευρά θα έπραττε το ίδιο. Ο Denktash, όμως, έθεσε το ζήτημα της ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως οιονεί προδικαστικό θέμα για τη συμμετοχή του σε συζήτηση επί της ουσίας του Κυπριακού. Επιπλέον, χαρακτήρισε το σχέδιο κοινής δήλωσης «μη ικανοποιητικό» και αμφισβήτησε το δικαίωμα του Γενικού Γραμματέα να υποβάλλει έγγραφα αυτού του είδους. Λίγες ημέρες αργότερα, στην έκθεσή του προς το Συμ-

Ο Cordovez υπέβαλε αναθεωρημένο σχέδιο κοινής δήλωσης. Παρά ορισμένες επιφυλάξεις της ελληνοκυπριακής πλευράς, ο Κληρίδης δήλωσε διατεθειμένος να αποδεχθεί άνευ όρων το σχέδιο, με την προϋπόθεση ότι και η άλλη πλευρά θα έπραττε το ίδιο. Ο

**ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.**

Φωτογραφία από το Συμβούλιο Κορυφής της Ε.Ε. στην Κοπεγχάγη, στις 13 Δεκεμβρίου 2002, όπου διακρίνεται ο πρόεδρος της Κύπρου Γλαύκος Κληρίδης και στην πίσω σειρά από αριστερά, οι Σύλβιο Μπερλουσκόνι, πρωθυπουργός της Ιταλίας, Κώστας Σημίτης, πρωθυπουργός της Ελλάδας και ο πρόεδρος Επιτροπής Ρομάνο Πρόντι.

Φωτογραφικό αρχείο

βούλιο Ασφαλείας, ο ειδικός μεσολαβητής ομολόγησε την αποτυχία μίας ακόμη μεσολαβητικής προσπάθειας.

Η ευρωπαϊκή προοπτική της Κυπριακής Δημοκρατίας εξακολουθούσε να προκαλεί εκνευρισμό στην Άγκυρα και τη Βόρεια Κύπρο. Το παρατεινόμενο αδιέξοδο επιχείρησε να άρει η προεδρία του William J. Clinton επιστρατεύοντας ως ειδικό μεσολαβητή για το Κυπριακό τον Richard Holbrooke, αρχιτέκτονα της συμφωνίας του Ντέιτον, με την οποία είχε τερματιστεί η ένοπλη σύρραξη στη Βοσνία. Η απόπειρα του Holbrooke να προσεγγίσει την τουρκοκυπριακή θέση σχετικά με την αναγνώριση δύο πολιτικών οντοτήτων στο νησί προκάλεσε την αντίθεση της Λευκωσίας. Από την άλλη πλευρά, ο Αμερικανός μεσολαβητής απέτυχε να πείσει τον Denktash να αποσύρει τους όρους που έθετε για την επανέναρξη των συνομιλιών. Ως τα μέσα του 1998, η μεσολάβηση Holbrooke είχε γνωρίσει την τύχη όλων των προηγούμενων.

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Κύπρου ξεκίνησαν, όπως ήταν προγραμματισμένο, το Μάρτιο του 1998. Επικεφαλής της κυπριακής ομάδας διαπραγματευτών ορίστηκε ο πρώην πρόεδρος Βασιλείου. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που συνήλθε στο Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999, επιβεβαίωσε την ενταξιακή προοπτική της Κύπρου. Στα

συμπεράσματα της συνόδου γινόταν δεκτό ότι, αν και η επίλυση του πολιτικού προβλήματος της Κύπρου θα διευκόλυνε την προσχώρηση του νησιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ωστόσο δεν αποτελούσε προϋπόθεση για την ένταξη. Η δήλωση αυτή υπήρξε προϊόν έντονης διπλωματικής προσπάθειας εκ μέρους της Αθήνας, η οποία κατέστησε σαφή τη βούλησή της να μη συγκατατεθεί στη διεύρυνση της Ένωσης προς την ανατολική και κεντρική Ευρώπη, σε περίπτωση αποκλεισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η ελληνική διπλωματία πέτυχε επίσης να συνδεθεί η αναγνώριση στην Τουρκία καθεστώτος υποψήφιας προς ένταξη χώρας με ειδική προενταξιακή στρατηγική, η οποία περιλαμβάνει την ειρηνική διευθέτωση των διαφορών της με γειτονικά κράτη, όπως η Ελλάδα και η Κύπρος. Στο εξής, η Άγκυρα όφειλε να αποδείξει τη βούλησή της να συμβάλει στην επίλυση του Κυπριακού.

Καθώς προσεγγίζει η στιγμή της οριστικής απόφασης σχετικά με την ένταξη της Κύπρου και άλλων εννέα κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο «διεθνής παράγοντας» ανέπτυξε και πάλι δραστηριότητα. Το Δεκέμβριο του 2001, ο ειδικός μεσολαβητής του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Alvaro de Soto απέσπασε τη δέσμευση των δύο πλευρών να προσέλθουν σε απευθείας συνομιλίες, με στόχο την εξεύρεση λύσης μέχρι το τέλος του επόμενου Ιουνίου. Μετά από τέσσερις γύρους συνομιλιών, η καταληκτική ημερομηνία παρήλθε χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Οι συνομιλίες, που επαναλήφθηκαν στις αρχές του φθινοπώρου με προσωπική παρέμβαση του Annan, διακόπηκαν, όταν ο Denktash αποχώρησε για λόγους υγείας.

Στις 11 Νοεμβρίου 2002, ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών παρουσίασε σχέδιο για συνολική διεύθετωση του Κυπριακού καλώντας τα δύο μέρη να τοποθετηθούν μέσα σε μία εβδομάδα. Το σχέδιο Annan, όπως ονομάστηκε, περιλάμβανε μία Θεμελιώδη Συμφωνία και αριθμό Παραρτημάτων, μεταξύ των οποίων νέο Σύνταγμα και Συνθήκη Εγγυήσεως με την Ελλάδα, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Τουρκία. Επρόκειτο για μια απόπειρα συγκεκριμένου των θέσεων που είχαν κατά καιρούς διατυπώσει οι δύο πλευρές. Έτσι, αποβλέποντας στην προσέλκυση της τουρκοκυπριακής πλευράς, αναγνώριζε δύο πολιτικές οντότητες στο νησί ως «συστατικά κράτη» της νέας πολιτείας, προέβλεπε ένα χαλαρό τύπο ομοσπονδίας ενώ στα ζητήματα των γνωστών τριών ελευθεριών δεχόταν εξαιρέσεις από την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου – των αρχών και των κανόνων, δηλαδή, που διέπουν την Ευρωπαϊκή Ένωση.

